

№ 15 (272)
Красавік 2009 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

У нумары:

- **Повязь: пакаленні
Малой Сліўкі –** стар. 2
- **Землякі: беларусы
на Беласточчыне –** стар. 3
- **Рэкамендацыі: як захаваць
помнік ад разбурэння –** стар. 5

«Мой родны кут» на кірмашы

11 красавіка у Палацы мастацтваў завяршыўся «Вербны кірмаш». У апошні дзень у канферэнц-зале адбылася імпрэза «Мой родны кут». Гэтая вечарына праходзіла ў рамках дабрачыннай акцыі «Анёл міласэрнасці», якая праводзіцца сацыяльным аддзелам Мінскай епархіі Праваслаўнай царквы Беларусі. У літаратурнай сустрэчы ўзялі ўдзел артысты тэатра «Арт-С» і фальклорны калектыў «Ягняткі».

У невялікай зале сабраліся каля 50 чалавек, сярод якіх былі ўдзельнікі літаратурнай сустрэчы, і тыя, хто прыйшоў паслухаць сучасных беларускіх паэтаў і пачуць родную мову. Вечарына, якую вялі Зміцер Арцюх і Аксана Спрынчан, пачалася з урыўка з паэмы Якуба Коласа «Новая Зямля» – «Мой родны кут», які і даў назву імпрэзе. Пасля выступіў дзіцячы ансамбль «Ягняткі» пад кіраўніцтвам Валянціны Радкевіч. Свае творы чыталі Зміцер Арцюх, Таццяна Пратасевіч, Мікола Кандратаў, Аксана Спрынчан, Валянціна Коўтун. Менавіта ў паэтычных творах можна адчуць усю прыгажосць роднай мовы.

Падчас сустрэчы былі закранутыя тэмы ўжывання беларускай мовы ў грамадстве, стаўлення да таго месца, дзе нарадзіўся і выхоўваўся чалавек, любові да спадчыны. Напрыканцы выступіла Алена Зянкевіч з «Саюза сястрынстваў міласэрнасці Праваслаўнай царквы Беларусі», якая распавяла пра акцыю і заклікала ўсіх да міласэрнасці і любові.

Пятро СВІРЫД

Да родных і блізкіх

Фота з Жыткавіччыны Леаніда БАРОЎСКАГА

Хрыстос Уваскрос!

«Першы дзень пірагі маюць,
А сярэдні пагуляюць,
А паследні дзень
выпраўляюць»

Яраслаўль Багдановіча

Ганне Какуевай, сястры ягонага аднакласніка, у якую закахаўся, калі вучыўся ў гімназіі. Б. Аракчэў паспрабаваў (і ў яго гэта атрымалася) перадаць атмасферу таго часу. Матэрыялы для сваіх твораў ён збіраў у мясцовых архівах, гутарыў з жыхарамі, якія ведалі сям'ю Багдановічаў.

На карцінах можна пабачыць мясціны, дзе паэт жыў, вучыўся, кахаў. Яраслаўская мужчынская гімназія, якую будучы паэт скончыў у чэрвені 1911 года (цяпер у будынку размешчаны Педагагічны інстытут); Дзямідаўскі юрыдычны ліцэй, яго Багдановіч скончыў увосень 1916 года (на жаль, будынак не захаваўся), ён напісаны па архіўных дадзеных і ўспамінах яраслаўцаў. На адной з карцін адлюстраваны дом сям'і Багдановічаў, у 1991 годзе ён перанесены

У Літаратурным музеі **Максіма Багдановіча працуе выстава беларускага мастака Барыса Аракчэва «Мая Яраславія». На карцінах можна пабачыць горад Яраслаўль і яго ваколіцы на пачатку XX стагоддзя.**

Сам мастак нарадзіўся ў 1926 годзе ў вёсцы Турбанава Яраслаўскай вобласці. У 1944 годзе ён трапіў у Бабруйск, а пасля перабраўся ў Мінск, дзе і застаўся. У 1959-м быў у першым выпуску Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, з гэтага ж года ўдзельнік мастацкіх выставаў. Свае працы, напісаныя яшчэ ў 1979–1981 гады, ён прысвяціў 90-годдзю выдатнага беларускага паэта Максіма Багдановіча.

М. Багдановіч нарадзіўся 9 снежня 1891 года ў Мінску, але з канца 1896 да восені 1916-га жыў у Расіі, спачатку ў Ніжнім Ноўгарадзе, а пасля ў Яраслаўлі. Менавіта ў Яраслаўлі ён пачаў сваю творчую дзейнасць. З гэтым горадам і яго мясцінамі паэта звязваюць і першае каханне, і першыя турботы. Тут ён напісаў свае паэмы «Вераніка», «У вёсцы», «Зорка Венера» і іншыя, якія прысвяціў

на іншае месца і з 1994-га ў ім размешчаны музей. Знайшлося месца і палотнам, прысвечаным Яраслаўлю і іншым мясцінам гэтага прыгожага краю, які натхняў маладога Максіма.

Выстава працуе да 8 мая, так што ёсць яшчэ час пазнаёміцца з мясцінамі, дзе сталаў талент беларускага класіка.

Рыгор КРЭНЬ

На фота – карціны «Дом, дзе жыла сям'я Багдановічаў» і «Працаўніца Волга. Тутаеў»

На тым тыдні...

● **33 па 11 красавіка** ў Мінску ў Палацы мастацтва прайшла духоўна-асветная выстаўка «**Вербны кірмаш**». Удзел бралі манастыры, прыходы, выдавецтвы, а таксама рамеснікі і мастакі з Беларусі, Расіі і Украіны, прадстаўнікі скіта Св. Іаана Багаслова на гары Афон і манастыра Малдовы. Народныя майстры прапаноўвалі вербныя кампазіцыі і кошыкі для велікодных страваў, упрыгожаныя для святочнага стала, былі таксама вырабы з прыродных камянёў, манастырскія стравы, святочнае адзенне... Падчас выстаўкі прайшла духоўна-асветніцкая праграма «Мой родны кут», была адкрытая дзіцячая гасцёўня «Вясёлка».

● **9 красавіка** ў выставачнай зале Музея гісторыі беларускага кіно прайшла прэзентацыя канцэптуальнага праекта-выстаўкі жывапісца **Віктара Ціханава** ды дызайнера **Сяргея Шылы** «Кругаворот Пройдывольствія».

● **12 красавіка** адкрыўся **X Фэстываль духоўнай музыкі «Залатогорская ліра»**, які ладзяць мінскі касцёл Св. Роха і Музычнае таварыства «Ліра». За два тыдні выступаць выканаўцы з Беларусі, Польшчы, Літвы і Расіі. Некаторыя канцэрты маюць характар творчага эксперымента – упершыню прагучаў старажытны песняспеў «El Canto dela Sibila (Песня Сівілы)», сольны канцэрт вядомай беларускай выканаўцы на флейце-траверса **Галіны Мацюкавай**. У дзень адкрыцця выступілі дзіцячы хор касцёла пад кіраўніцтвам **Кацярыны Арлоўскай** і хор «Залатая Горка», якім кіруе **Святлана Шэйпа**.

14 красавіка прайшла прэзентацыя кампакт-дыска «Спяваюць Хоры Чырвонага касцёла», дзе сабраны творы ў выкананні хораў «Голас душы», «Арханёл» і «Гасанна».

8 красавіка ў сталічнай кнігарні «Акадэмкніга» прайшла унікальная імпрэза – аўдыёпрэзентацыя кружэлкі з запісам галасоў **Уладзіміра Караткевіча**, **Рыгора Барадуліна** і **Ларысы Геніюш**. Амаль 41 год таму паэт **Сяргей Панізьнік** запісаў на магнітную стужку гэтых пісьменнікаў, якія начыталі свае вершы, а **Ул. Караткевіч** яшчэ і заспяваў колькі песень. І толькі нядаўна **С. Панізьнік** змог залічваць гэтыя унікальныя запісы, спадзеючыся выдаць іх на CD. Амаль праз паўстагоддзя аўдыёдыск выйшаў, каму паспрыялі **Блог Леба Лабадзенкі** і кампанія «Будзьма!».

У зале мастацкай літаратуры кнігарні падчас прэзентацыі праз дынамікі дзве гадзіны гучалі галасы пісьменнікаў. На сустрэчу прыйшлі стваральнікі кружэлкі **С. Панізьнік** і **Г. Лабадзенка**. У наведнікаў кнігарні была магчымасць не толькі паслухаць успаміны пра выдатных творцаў, пабачыць фотаздымкі саракагадовай даўнасці, але і набыць CD ды атрымаць аўтографы яго выдаўцоў. Былі і пытанні наведнікаў ды развагі пра радзіму, пра любоў да гістарычнай спадчыны, сваёй зямлі.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ, фота аўтара

Такога ў свеце няма

У Навагрудку ў ДOME-музеі **Адама Міцкевіча** адкрылася выстаўка «**Адам Міцкевіч на паштоўках канца XIX – пачатку XX стагоддзя**». У аснове яе – найбагацейшы збор паштовак вядомага беларускага калекцыянера **Уладзіміра Ліхадзедава**, лаўрэата прэміі «За духоўнае адраджэнне». Аналагаў падобнага збору паштовак у свеце не існуе. Арганізатарамі выстаўкі выступілі **Польскі інстытут у Мінску** і **Дом-музей Адама Міцкевіча ў Навагрудку**.

У прэзентацыі бралі ўдзел **Уладзімір Ліхадзедаў**, прадстаўнікі грамадскасці **Навагрудка** і **Рэспублікі Польшча**, творчая інтэлігенцыя, вучнёўская моладзь.

На выстаўцы прадстаўлена больш за сорок рэпрадукцый унікальных паштовак, у якіх адлюстраваны творчы і жыццёвы шлях **Адама Міцкевіча**. У прыватнасці, тут ёсць выява дома ў **Завоссі**, дзе, як лічыць шэраг даследчыкаў, нарадзіўся вялікі пясняр, бацькоўскага дома ў **Навагрудку**; **фарнага касцёла**, дзе хрысцілі **Адама**, сядзібы ў **Туганавічах**, у якой было першае знаёмства з **Марыяй Верашчакай**; ілюстрацыі да твораў **Адама Міцкевіча**, найперш – «**Конрада Валенрода**» і «**Пана Тадэвуша**»; яго партрэтаў і ўстаноўленых у гонар яго помнікаў. Выстаўка ў **ДOME-музеі** прадоўжыцца да 3 мая. Далейшы шлях калекцыі паштовак пра нашага славутага земляка праляжа ў многія гарады **Беларусі**, а таксама ў **Літву** і **Польшчу**.

Мікола ГАЙБА

Малая Сліўка

Пяць гадзінаў у роднамоўным атачэнні. Такая сустрэча для журналіста, які не забыў роднай мовы, – што падарунак лёсу. Пяць гадзінаў сустрэч з мінскімі гасцямі, якія размаўлялі на беларускай мове, і заехалі да мяне, каб разам наведаць **Малую Сліўку** – родную вёску іх маці і бабулі, **Яўгенні Аляксандраўны**, сталі для мяне гэтакім нечаканым і прыемным балзамам на душу. З гасцямі мяне павязвала і пэўная радавая нітка (мая маці была стрыечнай сястрой **Яўгенні Аляксандраўны**, маці вядомага беларускага пісьменніка, літаратурнага крытыка **Алеся Марціновіча**).

З Яўгенняй Аляксандраўнай, якая ў свае 89 гадоў захавала добрую памяць і ясны розум, прыехалі яе дачка **Тамара Андрэўна Сярко**, інжынер-будаўнік аднаго з праектных інстытутаў сталіцы, з сынам **Алешай** і пляменніцай **Насцяй**. Усе чацвёра радавалі чысцейшай беларускай мовай. За рулём аўтамабіля быў **Аляксей**, які за хвілін дваццаць давёз нас да той вёскі. На працягу некалькіх стагоддзяў **Малая Сліўка** лічылася пляхецкім засценкам, тут жылі **Шулякоўскія**, **Кунцэвічы**, **Арастовічы**, **Балвановічы**, **Смолічы**, у пачатку **XX стагоддзя** – **Вішнеўскія**, **Чайкоўскія**.

Пра шляху туды я паведаміў гасцям гісторыю пра вызваленне вёскі. На досвітку **29 чэрвеня 1944 года** да вёскі падышлі коннікі **генерала Пліева** і з ходу разграмілі нямецкі бункер, салдаты якога тры гады акупацыі ахоўвалі паблізу чыгуначны мост праз рэчку **Слівянку**. Жыхары вёскі, прадбачачы бой, напярэдадні выбраліся з свайскога жывёлаю ў зараснікі лазы і бярэзніку на бліжэйшым балоце. І мне тады давялося значаваць разам з імі, дакладней, з сям'ёй **Паўла Вішнеўскага**, які быў стрыечным братам маёй маці, і родным – **Яўгенні Аляксандраўны**.

Немцы ў **Слуцку** мусіць і не спадзяваліся, што **Чырвоная Армія** так хутка прарвецца да горада з боку мястэчка **Урэчча**. Бо ўслед за кавалерыйнай калей вёскі па старым «кацярынінскім» шляху, што пралягаў паралельна з чыгункай, падышлі некалькі танкаў **T-34**, якія гадзінаў да васьмі ўжо былі ля вёскі **Ячаў**, што на ўскрайку **Слуцка**. Вось тады артылерыя немцаў пачала абстрэл таго шляху, і над **Малой Сліўкай** да поўдня рваліся шрапнельныя снарады. Таму жыхары не спяшаліся да сваіх хат.

Назаўтра, **30 чэрвеня**, калі ў **Слуцку** яшчэ грывелі баі, да вясцоўцаў заблудзіў на падпітку нейкі лейтэнант і стаў заляцацца да жанчын. Сярод іх была жонка **Паўла Вішнеўскага**, якую гвалтаўнік схопіў за плечы. Тады яна крыкнула што ёсць сілы: «**Павел!**». Калі муж наблізіўся, лейтэнант выхапіў

з кабуры пісталет і выстраліў яму ў твар. Смерць наступіла імгненна. Забойцу неўзабаве арыштавалі супрацоўнікі вайскавай пракуратуры, і, хутчэй за ўсё, яго адправілі ў штрафбат. Вось які не характэрны эпізод адбыўся ў дзень вызвалення, але ён назаўсёды захаваўся ў памяці жыхароў вёскі...

Тут мы сустрэліся з 79-гадовай былой настаўніцай **Марыяй Герасімаўнай Смоліч**. І вось што яна расказала:

– За тры гады акупацыі ніводзін жыхар нашай вёскі не быў забіты ці арыштаваны немцамі ці паліцаямі. Праўда, адзін раз вёсцы пагражала або спаленне, або расстрэл ўсіх мужчынаў. Гэта было летам **1943 года**. Сярод белага дня ў вёску прыйшлі з балота, адкуль іх не чакалі, тры партызаны. Яны схаваліся ў гумне і высочвалі немцаў, якія штодня прыходзілі раніцай па малако і разлічваліся сваімі маркамі. Гэта былі салдаты з атрада немцаў, які ахоўваў бункер, што знаходзіўся метраў дзвесце ад вёскі. Дык вось, дваіх з іх, ужо немаладых, партызаны застрэлілі на вуліцы, а трэцяга, аўстрыйца, узялі ў палон і павялі за сабою ў суседнюю вёску **Казловічы**, а адтуль на **Любаншчыну**, у свой атрад.

Неўзабаве са **Слуцка** наехалі жандары з аўтаматамі і бляхамі на грудзях. Перад іх прыездам амаль усе жыхары, прадбачачы помсту немцаў, выбраліся хто ў лес, а хто ў зараснікі на балоце. Выратаваў вёску ад бяды начальнік таго бункера, старшы афіцэр. Ён пераканаў карнікаў, што жыхары вёскі не павіны ў гібелі тых салдатаў, маўляў, «мы з імі два гады жылі мірна, нікога не крыўдзілі, а яны – нас не чапалі». І бяда мінавала! **Дарэча**, **17 мужчынаў** з **Малой Сліўкі** ва ўзросце ад **18 да 50 гадоў**, што былі прызваны на службу пасля вяртання **Чырвонай Арміі**, не вярнуліся да сваіх сем'яў, загінулі пад **Варшавай** і ва **Усходняй Прусіі**. Іх прозвішчы занесены ў кнігу «**Памяць**», што выйшла некалькі гадоў таму ў раёне. На жаль, няма ў гэтай кнізе імя **Паўла Вішнеўскага**, які таксама загінуў, абараняючы гонар сваёй сям'і, сваёй малой радзімы.

Калі мы адведвалі **Марыю Герасімаўну Смоліч**, яе здзівіла тое, што **Алеша** размаўляў з ёю па-беларуску. У вёсцы, як мы зразумелі з яе разважанняў, ужо не чутна і слоўка беларускага. Пенсіянеры, а іх болей за палову жыхароў, размаўляюць на трасянеццы, прыездзячы з гарадоў на лета дачнікі, іх дзеці і ўнукі забылі родную мову.

Такія паездкі ў вёску да могілак родных і блізкіх **Тамара Андрэўна** з **Алешай** і **Яўгенняй Аляксандраўнай** робяць усе апошнія гады, бо для маці і бабулі **Малая Сліўка** – той родны кут, які да скону дзён любы сэрцу.

Міхась ТЫЧЫНА

Ад рэдактара. Лісты, якія час ад часу да-сылае ў «КГ» журналіст Міхась Тычына са Слуцка, нам падабаюцца сваёй прайдзівай дакладнасцю апісання падзей часоў мінулай вайны, адсутнасцю трафарэту, штამпа. Яго пазіцыя ясная, як Божы дзень: пісаць праўду і толькі праўду. Вось з такіх артыкулаў у перыёдыцы і складаецца «Летапіс народнай славы», славы сапраўднай без ліслівасцяў і кан'юктур. Памяць павінна быць прайдзівай, тым больш, калі гэта тычыцца кнігі «Памяць» і фактаў, якія яна адлюстроўвае. Між іншым, яе першая назва – «Летапіс народнай славы», славы нашага народа, прадстаўніком якога быў і Павел Вішнеўскі.

Індывідуальная падпіска Індэкс 63320		Ведамасная падпіска Індэкс 633202	
1 месяц	4 500 руб.	1 месяц	4 725 руб.
3 месяцы	13 650 руб.	3 месяцы	14 175 руб.
6 месяцаў	27 300 руб.	6 месяцаў	28 350 руб.

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

Ф.СП-1

АБАНЕМЕНТ на газету 63320
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета
Колькасць комплектаў

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТКА на газету 63320
(індэкс выдання)

Краязнаўчая газета

Кошт	падпіскі	_____ руб.	Колькасць комплектаў
	пераад-расоўкі	_____ руб.	

на 200_ год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----

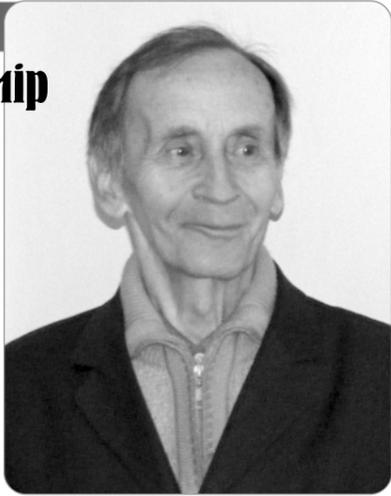
Куды _____
(паштовы індэкс) _____ (адрас)

Каму _____
(прозвішча, ініцыялы)

Наш календар

Філасоф Уладзімір Конан

Беларускі філасоф і літаратуразнавец Уладзімір Міхайлавіч КОНАН нарадзіўся 23 красавіка 1934 года на Навагрудчыне ў вёсцы Вераскава. У 1959 годзе скончыў БДУ, у 1959–1961 гады працаваў настаўнікам і дырэктарам Стражоўскай школы на Вілейшчыне. Выкладаў у Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

З 1962 па 1990 гады Уладзімір Міхайлавіч працаваў у Інстытуце філасофіі АН Беларусі, дзе з 1984 года займаў пасаду загадчыка сектара эстэтыкі і сацыяльнай псіхалогіі. З 1991 года загадчык аддзела гісторыі і тэорыі культуры нацыянальнага навукова-асветнага цэнтру імя Ф. Скарыны, з 2005 года вядучы навуковы супрацоўнік навукова-асветнага цэнтру пры Беларускай дзяржаўнай універсітэце імя Максіма Танка, з 2006 года – вядучы навуковы супрацоўнік Інстытута філасофіі Нацыянальнай Акадэміі навук Беларусі. Акрамя таго з’яўляецца членам саветаў па абароне доктарскіх дысертацый Інстытута філасофіі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, навуковым кансультантам шэрагу выдавецтваў і часопісаў.

У. Конан друкуецца з 1963 года і з’яўляецца аўтарам амаль 30 манаграфій і брашур, звыш

тысячы навукова-даследчых артыкулаў у розных галінах гуманітарных навук. У сваіх навуковых працах ён даследуе праблемы філасофіі і культуралогіі, гісторыю эстэтычнай думкі, пытанні фалькларыстыкі і літаратуразнаўства Беларусі. У 1984 годзе атрымаў дзяржаўную прэмію Беларусі за напісанне цыкла працаў па гісторыі філасофіі і грамадскай думкі Беларусі, апублікаваных з 1973 па 1980 гады. Сярод апошніх яго манаграфій – «Ля вытокаў самапазнання: станаўленне духоўных каштоўнасцей у святле фальклору», «Боская і людская мудрасць (Францішак Скарына: жыццё, творчасць, светапогляд)», «Святло паззі і цені жыцця: Лірыка Максіма Багдановіча». Зараз у Беларускім фондзе культуры падрыхтавана да выдання кніга «Погляд у вечнасць», прысвечаная юбілею навукоўца, у якой будуць змешчаны і працы юбіляра.

Як у Мінску конку будавалі, і яшчэ сёе-тое пра транспарт

Аўтамабілі, матацыклы, аўтобусы, тралейбусы, трамваі і метро – прыватны і грамадскі транспарт. Сёння не цяжка дабрацца да цэнтру горада або да яго процілеглага канца. А як перамяшчаліся ў сталіцы Беларусі стагоддзі пайтара таму?

Вядома, мяне зацікавіла гэта, і вось што знайшла ў розных крыніцах. Большасць хадзілі пешшу, асабліва небагатыя працоўны люд, ды і горад быў значна меншы, чым цяпер. На карце плане 1898 года губернскага Мінска не абазначаны яшчэ Чэрвеньскі рынак, белыя плямы на большай тэрыторыі сучасных Фрунзенскага і Партызанскага раёнаў, на месцы Камароўскага рынку – выган. Калі была патрэба, дапамагалі рамізінікі, але дазволіць сабе заплаціць за праезд маглі толькі людзі не вельмі бедныя. А горад з часам рос...

І вось мінскія ўлады падпісалі з інжынерам Гарчаковым дамову аб будаўніцтве ў горадзе конна-чыгуначнай дарогі – чацвёртай у Расійскай імперыі пасля Пецярбурга, Масквы і Растова. Будаўніцтва пачало-

ся ў 1890 годзе пад кіраўніцтвам інжынера Лякоўскага. Спачатку былі злучаны Брэсцкі і Віленскі вакзалы з Саборнай плошчай (плошча Свабоды). Да 1898 года рэйкі праклалі па Аляксандраўскай вуліцы (цяпер М. Багдановіча), Кацярынінскай і Нямігскай (абедзве зараз вуліца Няміга) і яшчэ адгалінаванне праз Садовую вуліцу (сёння парк імя Янкі Купалы) на Захар’еўскую (праспект Незалежнасці).

Амаль усе мінчане сабраліся паглядзець на «дэбют» конкі 10 мая 1892 года. У першыя ж дні вагончыкі, запрэжаныя коньмі, перавезлі пятую частку насельніцтва горада. Нягледзячы на разнастайныя недахопы, конка гараджанам спадабалася. І цікава, што спыніць транспарт пасажыры маглі ў любым месцы – прыпынкі з’явіліся толькі ў 1904 годзе. Працавала конка да адзінаццаці вечара, кошт праезду быў 3–4 капейкі (пазней 5–6).

А вось тым, хто жыў недалёка ад конна-чыгуначнай дарогі, было не зусім спакойна: аб прыбыцці вагончыка прахожых апавяшчаў фурман, які пакрываў і біў у зvon. Ды гэтыя перасцярогі не заўсёды дапамагалі – назва «касцяломка» за конкай ўсё ж замацавалася.

На жаль, лёс конкі быў цяжкі. Прыбытковасць яе нікому не давала спакою:

прыватныя ўладальнікі намагаліся як мага больш «выціснуць» са свайго бізнесу. Фурманы і кантралёры, працуючы з раніцы да вечара, атрымлівалі нават меней за чорнаробчага. Гарадскія ж улады толькі пасля некалькіх спробаў змаглі выкупіць конку. А ў 1929 годзе жыццё гэтага транспартнага сродку абарвалася – пусцілі трамваі.

Яшчэ ў 1890-я гады папулярнасць набылі веласіпеды. Каштавалі яны дорага, таму іх звычайна бралі ў часовае карыстанне, прычым педаль з гонарам круцілі нават знатныя пань і дамы.

А ў 1906 годзе ў Мінску з’явіўся і першы аўтамабіль. Нейкі Фёдароў вырашыў зарабіць грошы, перавозячы гараджан, але, як можна здагадацца, не прымуся сядзе доўга чакаць і першая аварыя. Машына грукнулася аб тэлеграфны слуп. Пасажыраў выкінула на дарогу, а адзін нават загінуў. Мінчане настолькі спалохаліся гэтай аварыі, што пастаянныя таксі з’явіліся толькі ў 1912 годзе. У 1913-м іх было ўсяго два. Перад Першай сусветнай вайной некаторыя багацеі мелі прыватныя аўтамабілі. Але жыхары горада тэхнікі пабойваліся, а рамізінікі наогул празвалі машыны «пудзілам прахожых».

Такія новыя транспартныя сродкі з’явіліся ў Мінску ў канцы XIX – пачатку XX стагоддзя. Канкурэнцыі традыцыйным конным экіпажам яны не склалі. Вось і цягнулі коні свае вагончыкі ў новае стагоддзе.

Юлія ЛАЎРАНКОВА,
вучаніца СШ № 87
г. Мінска

Пра беларусаў з беластоцкай зямлі

Па-добраму, і пра гэта не раз казалі і пісалі ў прэсе, мы не перастаем здзіўляцца творчай актыўнасці і працаздольнасці Сяргея Чыгрына – літаратара, гісторыка і краязнаўца са Слоніма. Вось бы на кожны беларускі горад па адным Чыгрыну – мы зрабілі б разам вялікую справу па адраджэнні нашай культуры, гісторыі, літаратуры, мы вярнулі б тысячы забытых імёнаў нашай Бацькаўшчыны. Сяргей Чыгрын працуе ў гэтым накірунку актыўна і плённа.

Літаральна на днях у Беластоку выйшла новая кніга Сяргея Чыгрына – «3 беластоцкай зямлі». Ладны і прыгожа выдзены том парадзе аматараў айчыннай гісторыі па абодва бакі беларуска-польскай мяжы. Падобнага выдання беларусы Беластоцчыны ніколі не мелі. Ды і ў Беларусі такіх кніг пра беларусаў Беластоцчыны мо ніхто ніколі не выдаваў. Праўда, у мінулым годзе ўсё той жа самы Сяргей Чыгрын у Мінску выдаў кнігу «Беларуская Беластоцчына», дзе распавёў пра вядомых людзей і пра беларускія грамадскія арганізацыі, калектывы, справы беларускія на Беластоцчыне ў XX стагоддзі. Новая кніга «3 беластоцкай зямлі» значна адрозніваецца ад «Беларускай Беластоцчыны». Адрозніваецца тым, што ў ёй распавядаецца толькі пра знакамітых і выдатных беларусаў, якія нарадзіліся альбо жыццём

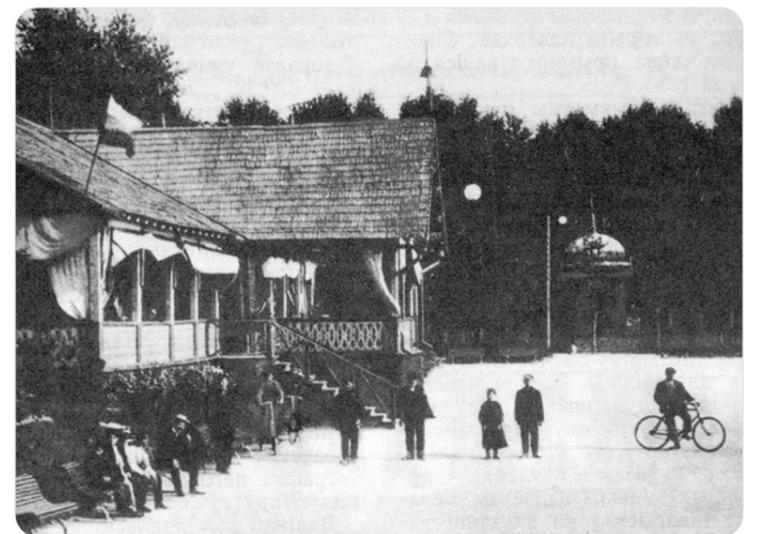
вым лёсам былі знітаваныя з беластоцкай зямлёй. Гэта кніга-энцыклапедыя, кніга-даведнік, кніга-памяць.

Рэдактар беларускага тыднёвіка «Ніва», які выдаецца ў Беластоку, Яўген Вапа ва ўступным слове да кнігі піша: «Мая зямля. Мая айчына. Мая Беларусь. Гэта першае, што ўражае, калі чытаеш пра беларускія лёсы людзей родам з Беластоцчыны або з ёю звязаных доўгімі гадамі жыцця ці захаплення ў XX стагоддзі. Сяргей Чыгрын у прапанаваным ім выданні ратуе ад забыцця падляшска-беларускі ланцуг невядомых шырэйшаму колу чытачоў дзеячаў. Аўтар – збіральнік і захавальнік памяці беларускіх прозвішчаў і імёнаў Сямцяцкай, Гайнаўскай, Бельскай, Беластоцкай, Гарадоцкай, Крынкаўскай, Сакоўскай, Дуб-

роўскай зямель. Выдадзеная Праграмавай радай тыднёвіка «Ніва» кніга – гэта... роздум над складанымі беларускімі шляхамі і выбарамі ў мінулым стагоддзі. Выбарамі ў цяні чужых беларускай справе інтарэсаў... Кніжка – маленькая спроба сплаціць перад [мінулымі пакаленнямі] наш доўгі і абавязак памятаць пра роднае. Проста хочацца верыць, што на працягу найбліжэйшага часу беларускімі навуковымі інстытутамі ў Польшчы і Беларусі будзе распрацавана праграма па падрыхтоўцы біябібліяграфічнага слоўніка беларусаў Падляшскай зямлі...»

Кніга Сяргея Чыгрына «3 беластоцкай зямлі» – сапраўды унікальная. У ёй надрукаваны 125 фотаздымкаў, многія з іх даволі рэдкія і друкуюцца ўпершыню. Прачытаўшы кнігу, дзіву даешся, якая ўсё ж Беластоцчына была багатая на таленавітых людзей, найперш беларусаў. Пра 52 асобы цікава распавёў аўтар кнігі. Шмат новых звестак і фактаў чытачы знойдуць пра Дамініка Аніўскага, Адама Бычкоўскага, Язэпа Варонку, Янку Геніюша, Аляксандра Гершуна, Станіслава Грынкевіча, Франука Грышкевіча, Янку Дарашкевіча, Міколу Дзямідава, Сяргея Дубінскага, Уладзіслава Казлоўскага, Кастуся Кіслага, Івана Краскоўскага, Пётруся Макаля, Мар’яна Пецюкевіча, Антона Неманцэвіча, Любоў Разумоўскую, Уладзіміра Тамашчыка, Уладзіслава Чаржынскага, Янку Чарапука-Змагара і многіх іншых – тых, хто быў родам з Беластоцчыны і ўнёс важкі ўклад у гісторыю Беларусі.

Вольга ШЫНКЕВІЧ

Салідны велатрэк у Губернатарскім садзе для салідных паноў (пач. XX ст.)

Конка ў Мінску: узор 1915 года

Літва і выхадцы з Літвы ў навуковых даследаваннях

ЛІТОВСКАЯ ДУХОЎНАЯ СЕМІНАРЫЯ – сярэдняя рэлігійная навучальная ўстанова ў 1828–1845 гг. у мястэчку Жыровічы Слонімскага павета Гарадзенскай губерні. Знаходзілася ў Жыровіцкім Свята-Засненскім мужчынскім манастыры. Створаная на аснове павятовага вучылішча па ініцыятыве члена уніяцкага дэпартаменту Пецябургскай рымска-каталіцкай духоўнай акадэміі Іосіфа Сямашкі. Ён меў намер падрыхтаваць у семінары новых святароў, якія б падтрымалі збліжэнне, а потым і аб'яднанне Беларускай уніцкай царквы з праваслаўнай рускай царквой. Рэктарам Літоўскай духоўнай семінары быў прызначаны А. Зубко, інспектарам – кіраўнік манастыра архімандрыт Міхал (Галубовіч). Вакол іх згуртаваліся прафесары і выкладчыкі протаіерэі І. Гамаліцкі, П. Янкоўскі, М. Баброўскі, протапрасвітар А. Тупальскі, архімандрыт І. Жалязоўскі. «Чытанні аб веравызнаннях» і гісторыю Заходнерускай царквы выкладаў магістр Пецябургскай духоўнай акадэміі П. Дабрахотаў. Навучальныя планы былі набліжаны да ўзору Пецябургскай семінарыі, унутраны распарадак жыцця адпавядаў правілаў каталіцкіх духоўных школаў. Лепшых студэнтаў накіроўвалі ў Пецябургскую і Маскоўскую духоўныя акадэміі для набывання вышэйшай адукацыі. Літоўская духоўная семінарыя стала цэнтрам па падрыхтоўцы да скасавання Берасцейскай уніі 1596 г.

У 1835–1836 гг. больш за 200 святароў наведлі Жыровічы з прапановамі пра аб'яд-

нанне з праваслаўнай маскоўскай царквой, што і адбылося пасля скасавання уніі Палацкім царкоўным саборам 1839 г. У 1845 г. пераведзеная ў Вільню, дзе пераўтвораная ў Віленскую духоўную семінарыю.

Паводле Алеся Караля

ЛІТОВСКАЯ ПРАВАСЛАЎНАЯ ЕПАРХІЯ. Існавала ў 1839–1922 гг. Утвораная замест Літоўскай уніцкай епархіі пасля скасавання грэка-каталіцкай царквы ўказам расійскага Сената 23.06.1839 г. У 1840 г. прылічана да 2-га класа праваслаўных епархій (атрымала клас архіепіскапіі). У 1840–1842 гг. у ёй адбыліся тэрытарыяльныя змены: у Літоўскую праваслаўную епархію ўвайшлі 447 прыходаў Віленскай, Гродзенскай і Ковенскай губерняў з амаль 700 000 прыхаджанаў. Да 1845 г. епіскапская кафедра знаходзілася ў мястэчку Жыровічы (цяпер – Слоніскі р-н), з 1845 г. – у Вільні. На тэрыторыі епархіі дзейнічалі 11 манастыроў (9 мужчынскіх і 2 жаночыя), Літоўская духоўная семінарыя. У 1890 г. мела 506 прыходскіх цэркваў, 1 160 300 вернікаў, у 1007 царкоўных школах навучалася 20 268 чалавек. Сярод святароў і царкоўных службаў было 26 протаіерэяў, 538 святароў і 38 протадьяканаў, дыяканаў і паддьяканаў, 592 псаломшчыкі, дзядкі, пеўчыя, званары і інш. У 1900 г. тэрыторыя Гродзенскай губерні выдзеленая ў асобную Гродзенскую праваслаўную епархію. У выніку скарацілася плошча Літоўскай праваслаўнай епархіі,

стала меней храмаў, духавенства, вернікаў. У 1913 г. на тэрыторыі епархіі дзейнічалі духоўная семінарыя, віленскія духоўнае вучылішча, жаночае вучылішча духоўнага ведаводства, Марыінскае епархіяльнае жаночае вучылішча. Да 1917 г. выходзілі «Литовские епархиальные ведомости». У 1922 г. пры аб'яўшчэнні аўтакефаліі Польскай праваслаўнай царквы на тэрыторыі Заходняй Беларусі, Заходняй Украіны і Сярэдняй Літвы створаны новыя епархіі, Літоўская праваслаўная епархія пераўтвораная ў Віленскую епархію. Архірэі, якія кіравалі епархіяй, мелі тытул архіепіскапа Літоўскага і Віленскага. Імі былі Іосіф (Сямашка, 1839–68 гг., з 1852 г. мітрапаліт), Макарыў (Булгакаў, 1868–1879 гг.), Аляксандр (Дабрынін, 1879–1885 гг.), Алексій (Платонаў, 1885–1890 гг.), Данат (Бабінскі, 1890–1894 гг.), Еранім (Экземпларскі, 1894–1898 гг.), Ювеналій (Папоўцаў, з 1898 г.), Ціхан (В.І. Бялавін, 1914–1917 гг.).

Валянціна Грыгор'ева, Алена Філатава

«ЛИТОВСКИЕ ЕПАРХИАЛЬНЫЕ ВЕДОМОСТИ» – штотыднёвы (да 1873 г. – двухтыднёвы) часопіс, орган Літоўскай праваслаўнай духоўнай кансісторыі. Выдаваліся ў 1863–1917 гг. у Вільні на рускай мове. У 1870–1902 гг. рэдактарам быў протаіерэі І. Катовіч (да таго часу і пасля рэдактарамі былі рэктары або інспектары Літоўскай духоўнай семінарыі). Часопіс прызначаўся для Літоўскай праваслаўнай епархіі, меў афіцыйныя і неафіцыйныя аддзелы. У афіцыйным адзеле друкаваліся пастановы і распараджэнні ўрада і мясцовых уладаў па царкоўных справах, рашэнні і справаздачы Сінода, аб'явы і распараджэнні Літоўскай духоўнай кансісторыі. У неафіцыйнай частцы друкаваліся матэрыялы па гісторыі праваслаўнай царквы ў Беларусі, гісторыі асобных храмаў і манастыроў, біяграфічныя нарысы пра цар-

Ці будзе помнік Міндоўгу ў Навагрудку?

Навагрудак, старажытны горад беларускай зямлі, цэнтр удзельнага княства. Менавіта тут у 1253 годзе адбылася значная гістарычная падзея, якая аказала ўплыў на лёс нашай краіны. У час барацьбы і станаўлення беларуска-літоўскай дзяржавы (Вялікага княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага) першы вядомы яе князь Міндоўг, за некалькі гадоў да гэтага прыняўшы каталіцтва, атрымаў карону ад рымскага папы Інакенція IV. У Навагрудку адбылася яго каранацыя. Гэтая падзея фактычна паклала пачатак ВКЛ.

З тых часоў мінула шмат стагоддзяў. Беларусь неаднаразова становілася арэнай войнаў, прытулкам для людзей розных рэлігійных і нацыянальных прыналежнасцей. Краіна зведала і спусташэнні, і разбурэнні, і акупацыі, але дзякуючы намаганням і плённай працы нашых продкаў заўсёды адраджалася. Адбудовваліся дамы і дарогі, засяваліся палі, а галоўнае – заставалася самабытная культура і гісторыя, тое, што адрознівае нашу краіну і народ ад іншых краін і народаў.

Дзеля захавання самабытнасці патрэбна не толькі ведаць гісторыю свайго краю і зберагаць помнікі мінулых гадоў, але і ствараць новае, каб праз стагоддзі нашы нашчадкі ўшаноўвалі беларускую гісторыю і культуру і перадавалі памяць наступным пакаленням. Кіры ў народа ёсць мінулае, у яго будзе і будучыня.

Помнік князю Міндоўгу ў Навагрудку – гэта помнік нашай дзяржаўнасці, яе гістарычнаму мінуламу, лагічнай пераемнасці ад Вялікага княства Літоўскага Рэспубліцы Беларусь.

Ігар ЛУХВЕРЧЫК

Ад рэдакцыі: Адаём павагу Навагрудскаму райвыканкаму – ён прыкладае вялікія ўсілка, каб такі помнік паўстаў на цэнтральнай плошчы горада. У наш час гэта не проста, але чамусьці верыцца, што ў гэтай дзяржаўнай справе ініцыятары знойдуць падтрымку і грамадскасці, і ўрада. А невялікая мадэль помніка Міндоўгу ўжо ёсць!

Хрышчэнне Міндоўга

коўных дзеячаў, у т.л. артыкулы пра Жыровіцкі манас-

тыр і цудадзейны абраз Маці Божай, пра ўдзел праваслаўнага духавенства Літоўскай епархіі ў паўстанні 1863–1864 гг., «Смута ва уніяцкім асяроддзі ў Беларусі ў 1802–1803 гг.» М. Каяловіча, «Духоўны суд у Заходняй Русі ў XVI ст.», «Лёсы рэлігійна-царкоўнага жыцця ў Заходняй Русі і Літве» Р. Кіпрыяновіча і інш.

З 1907 г. неафіцыйную частку замяніў «Вестник Виленского православного Св.-Духовского братства».

Валянціна Грыгор'ева

Літургікон, або Служэбнік (Вільня; Супрасль. 1962–95 гг.). Афіцыйнае уніяцкае выданне (гравёр Л. Тарасевіч)

Фота Вольгі КАЖЭЎКІ

Архітэктура – адно з мастацтваў, створаных людзьмі, што назапашвала каштоўнасці напрацягу стагоддзяў. Гэта тое багацце, якое навучае нас, паказвае нам вопыт, майстэрства мінулых пакаленняў. Нам не трэба кожны раз ствараць нанова веліччае і прыгожае. Шмат што мы ўжо маем. Пра гэта трэба толькі даведацца, захаваць і перадаць наступным, хто ідзе за намі.

Доўгі час лічылася, што Беларусь небагатая на помнікі, тым больш – на такія адметныя, як у іншых краінах. Погляд шмат у чым абумоўлены тым, што да нядаўняга часу самі беларусаў не лічылі адметнымі. Адносілі то да аднаго народа і культуры, то да другога... У нас саміх развіўся комплекс непаўнавартасці.

Разам з тым, менавіта архітэктура шмат у чым адлюстроўвае нашу унікальнасць. Знаходзячыся на мяжы культур розных народаў наша зямля не толькі ўвабрала ў сябе разнастайнае мастацкае багацце, розныя плыні і накірункі, але і дала свету сваё – унікальнае. Сведчаннем таму тысячы храмаў, сотні палацаў, замкі. Усё гэта, як пацэркі, упрыгожвае Беларусь. Варта ніводную з іх не згубіць.

У гэтай працы апісаны першасныя дзеянні, якія неабходна рабіць у выпадку небяспекі для таго ці іншага помніка. Праца разлічана хутчэй на ахову невялікіх, рэгіянальных помнікаў. Па-першае, вялікія аб'екты заўсёды знаходзяцца навідавоку і пра іх усе ведаюць. Найчасцей гэта вельмі складаныя комплексы, дзе аматарам проста няма чаго рабіць. Для захавання гэтых помнікаў неабходнае далучэнне прафесіяналаў, якім нашы назіранні і парады нічога новага не дадуць. А між тым, пакуль погляды грамадскасці накіраваны на рэканструкцыю Нясвіжскага палаца ці клопат пра далейшы лёс Каложскай царквы, у розных рэгіёнах Беларусі парахнеюць і развальваюцца дзесяткі цэркавак, каплічак, крыжоў, сядзібаў і могілак, каштоўнасць якіх цяжка пераацаніць.

Памятайце: нельга звальваць адказнасць за разбурэнне таго ці іншага помніка толькі на чыноўніка, уладу ці беларускі менталітэт. Усё ў нашых руках. Дзяржава рупіцца аб тым, у чым зацікаўлена грамадскасць. І помнік будзе разбураны там, дзе вы прамаўчыце, і застанеца стаяць там, дзе вы гэтага сапраўды жадаеце!

3 гісторыі пытання. Першыя ўказы па забароне разбурэння помнікаў адносяцца ажно да V ст. н.э.

Аднак у Еўропе дзяржаўная апека над помнікамі даўніны ўсталявалася толькі ў канцы XVIII і цягам XIX ст. Лідэрам у гэтай справе лічыцца Швецыя. Тут яшчэ ў XVII ст. створаны першы ў свеце дзяржаўны орган аховы помнікаў. Прыклад у справе аховы помнікаў паказвала і Англія.

Беларусь на той час уваходзіла ў склад Расійскай імперыі, у якой, на жаль, да 1917 г. так і не быў прыняты закон па ахове гісторыка-культурнай спадчыны. Тым самым на заканадаўчым узроўні не гарантавалася належная ахова помнікаў. Разам з тым, у канцы XIX – пач. XX стст. звярталася ўвага на знакамітыя беларускія помнікі: цэрквы Спаса ў Полацку і Барыса-Глебскую (Каложскую) у Гродне, Камянецкую вежу і інш. Праводзяцца спробы рэстаўрацыйных мерапрыемстваў, праўда, у некаторых выпадках не зусім станоўчыя. Адначасова з'яўляюцца грамадскія ініцыятывы, якіх хваляе стан аховы помнікаў.

Існавалі такія аб'яднанні, якія нелегальнае таварыства аматараў і прыхільнікаў аховы старажытнасцяў (Вільня), таварыства вывучэння беларускага краю (Магілёў), таварыства аматараў навукі (Вільня). Дзейнічала Віцебская вучоная архіўная камісія. Гэтымі аб'яднаннямі праводзіцца праца па ахове помнікаў, падымаецца пытанне належнага захавання каштоўнасцяў у грамадстве.

Савецкі час прыносіць на Беларусь новую тэндэнцыю – ваяўнічы атэізм. Шматлікія культурныя помнікі пачынаюць знішчаць. Былі дзве вялікія хвалі такіх разбурэнняў: 1920–1930-я і 1960–1970-я гг. Так, у 1936 г. узарваны Свята-Петра-Паўлаўскі сабор на Высокім рынку Мінска (месціўся каля сучаснай ратушы), у 1961 г. разбурана фара Вітаўта ў Гродне і Дабравешчанская царква ў Віцебску. Пацярпелі і сотні іншых храмаў. Старыя сядзібы разглядаліся як маёмасць прыгнятальнікаў народа, і яны таксама падлягалі рабаванню і знішчэнню.

Пасля Другой сусветнай вайны змаганне з гістарычнай спадчынай дасавецкага перыяду працягнулася ня-

гледзячы на існаванне адпаведных законаў. У такой сітуацыі на абарону сваіх цэркваў і касцёлаў часта становіліся самі мясцовыя жыхары. Так, ув. Крэва (Смаргонскі раён) літаральна ўсе жыхары паўсталі супраць разбурэння касцёла. У Мінску цудам удалося захаваць Чырвоны касцёл (побач з Домам урада), яго здолелі

адстаяць для Дома кінокінематаграфісты. Ад амаль поўнага знішчэння ўдалося выратаваць Верхні горад, які мусіў быць цалкам знішчаны для «водна-паркавай сістэмы». Творчая інтэлігенцыя Мінска змагла прабіцца на прыём да сакратара ЦК КПБ П.М. Машэрава і пераканаць у неэтазгоднасці такога праекта. Урэшце было спынена разбурэнне старога горада. Такім чынам, былі захаваныя шматлікія помнікі беларускай архітэктуры. Пацярпела, канечне, велізарная колькасць (тая ж Няміга), але і руплівай працай нешта атрымалася захаваць. Такіх прыкладаў можна прывесці дзесяткі.

1990-я гг. для Беларусі сталіся тым часам, калі падняліся крыжы над храмамі, пачалося шырокае абмеркаванне пытання належнай аховы спадчыны, пошукаў сваіх каранёў, а значыць – і сябе саміх. Пачаўся працэс рэстаўрацыі найбольш важных архітэктурных помнікаў Беларусі, створана адпаведная заканадаўчая база. Аднак праблемаў пакуль што больш, чым дасягненняў.

Галоўная праблема палягае ў тым, што грамадства яшчэ не да канца асэнсавала значнасць і неабходнасць захавання сваёй спадчыны. І хаця працэс у гэтым накірунку ёсць, ён часта прыводзіць да скажоных вынікаў: апошнім часам помнікі гісторыі пачалі ўспрымацца выключна як турыстычныя аб'екты, якія мусяць прыносіць прыбытак, а не як захавальнікі памяці. З гэтага выцякаюць усе канкрэтныя

праблемы: недасканаласць заканадаўства (у Беларусі адсутнічаюць органы, якія б эфектыўна маглі займацца кантролем захаванасці помнікаў на месцах), адсутнасць неабходных спецыялістаў для рэстаўрацыі і захавання, а таксама падпарадкаванне грашовым інтарэсам, калі наперш, каб было «красіва», а гістарычнасць – другаснае.

У такой сітуацыі грамадскі кантроль застаецца неабходнай умовай захавання нашай спадчыны. Гісторыя савецкага перыяду, ды і нашага часу, ведае шматлікія прыклады таго, як грамадская ініцыятыва ратавала ад самаўпраўства чыноўнікаў і агульнай занябанасці помнікі гісторыі і культуры нашай краіны.

Ахова. Помнікі не знікаюць самі па сабе. Заўсёды ёсць прычына, чаму развалілася, была знесена нейкая каплічка, паламаны крыж, занябаны палац, сядзіба ці стары парк. І ў гэтай сітуацыі, таксама, як у медыцыне, лепей прадухіліць захворванне, чым змагацца з самою хваробай.

Той помнік, які заўтра будзе падрыхтаваны пад знос, што выкліча розгалас у СМІ і сярод актывістаў, ужо цяпер чакае дапамогі. Калі заняцца ім зараз, то, можа, не ўзнікне падстава яго разбураць у будучыні.

Менавіта таму мы падаём некалькі «прафілактычных» парадаў, якія дапамогуць захаваць той ці іншы помнік нашай гісторыі.

Назіранне. Здаецца, відавочная рэч, але вельмі істотная. У першую чаргу гэта датычыцца помнікаў, якія знаходзяцца за населенымі пунктамі, далёка ад людзей. За апошнія гадоў дзесяць па ўсей краіне зніклі шматлікія камяні-следавікі, валуны, надмагільныя пліты ці інфармацыйныя шыльды. Хтосьці цягне ў свае калекцыі, хтосьці прадае. Тое ж тычыцца невялікіх каплічак ці схаваных у лесе сядзібаў, дзе заўсёды могуць выбіць дзверы ў пошуках чаго-небудзь каштоўнага або проста дзеля забавы. Таму перыядычнае наведванне гэтых мес-

цаў адно каб праверыць іх – неабходная ўмова аховы помніка. Акрамя гэтага назіранне дазваляе сачыць за станам помніка і ў выпадку неабходнасці прымаць больш дзейсныя меры.

Інфармаванне. Можна было б нават напісаць – насычэнне інфармацыяй пра помнік – абсалютная большасць выпадкаў знішчэння ці занябаннасці помніка адбываецца з-за няведання мясцовымі ўладамі і жыхарамі ягонаў каштоўнасці. Як вынік – мясцовы люд цягне з замкаў і палацаў цэглу і каменне. А мясцовыя ўлады (сельскія і пасялковыя Саветы) не звяртаюць на гэта ўвагі. І часам нават злуюцца, што на іх тэрыторыі размяшчаецца «гэтая руіна «...Такія дзеянні вынікаюць не з нейкіх зласлівых памкненняў, а з элементарнага няведання.

Як паказвае практыка, што для мясцовых уладаў, што для жыхароў найважнейшым доказам каштоўнасці аб'екта ёсць не інфармацыя пра гэты помнік (дата заснавання, гістарычныя асобы, якія тут пабывалі, і г.д.), а зацікаўленасць ім з боку прышлых людзей – турыстаў з іншых раёнаў, з Мінска, асабліва з замежжа. Калі старшыня сельсавета бачыць, як нейкі камень, што ад самага яго нараджэння ляжыць на калгасным падворку, фатаграфуюць два дзесяткі замежных турыстаў, гэта дакладна робіць на яго вялікае ўражанне. І ён 10 разоў падумае, перш чым адвезці гэты няручны камень і выкінуць дзесяць ў лесе.

Якім чынам можна праводзіць інфармаванне? У першую чаргу – напісанне артыкулаў. У Беларусі няшмат выданняў, якія спецыялізуецца на краязнаўчай тэматыцы, але яны існуюць. У інтэрнэце гэта ў першую чаргу

<http://www.radzima.org/>
<http://globus.tut.by/>

Акрамя гэтага, апошнім часам з'явілася некалькі моцных рэгіянальных парталаў.

Друкаваная прэса. Тут галоўнае не саромецца. Краязнаўчыя матэрыялы з задавальненнем прымаюць «Краязнаўчая газета», «Туризм и отдых». Агулам, калі артыкул добры, можна арыентавацца на ўвесь спектр прэсы – ад дзяржаўных «Звязды» і «СБ» да «Нашай Нівы». Да таго ж, заўсёды можна запрасіць журналіста дадзенага выдання. Галоўнае, каб была нагода – дрэнны стан помніка, пагроза, ці наадварот які-небудзь юбілей. Дарэчы, амаль на ўсіх тэлеканалах ёсць перадачы, заснаваныя на «народных навінах». У іх ёсць гарачыя лініі, па якіх заўсёды можна патэлефанаваць, і вы маеце вялікі шанец, што да вас прыедуць журналісты.

Вынікам газетных артыкулаў будуць адзінкавыя турысты на машынах ці без іх, а ў перспектыве і ўключэнне вашага помніка ў які-небудзь турыстычны маршрут.

(Працяг будзе)

Фота з Глыбоччыны Алы НЕВЯРОВІЧ

(Заканчэнне.
Пачатак у №№ 13–14)

Пытанне аб дацёраўцы і паходжанні назвы г. Пружаны да сённяшняга дня з'яўляецца спрэчным, хоць 17 ліпеня (дзень вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў) 2008 г. адзначалася яго 575-годдзе. У крыніцах першае ўпамінанне аб Пружанскай воласці адносяць да 1433 г. Гэтым годам датуецца ліст вялікага князя Жыгімонта Кейстутавіча да караля Уладзіслава II (Ягайлы). Жыгімонт скардзіцца на суперніка Свідрыгайлу, які развязаў вайну: «... каля Бярэсця, каля Камянца ўсё пуста ўчынілі, а яшчэ воласці Пружаную, Кобрын, Здзітаў, Вяды і Слонімскае воласці зачынілі». Называюцца таксама даты 1401 г., 1463 г., 1487 г.

Яшчэ больш загадкавым з'яўляецца назва паселішча. Сучасныя даследчыкі сцвяржаюць, што першапачаткова яно называлася Дабучын, а потым – Пружаны. Але за некалькі кіламетраў ад горада існуе аднайменная старажытная вёска. Значная частка краязнаўцаў лічыць, што тут закралася гістарычная памылка, якая пераходзіць з адной крыніцы ў другую. Ёсць меркаванне, што тут нешта было звязана з падробкай пазямельных дакументаў, таму ўзнікла падобная блытаніна.

Што тычыцца назвы Пружаны, то тут ёсць некалькі легенд і гіпотэз. Адна з іх сцвярджае, што назва горада паходзіць ад «проса», якое было папулярнай мясцовай сельскагаскультурай. Другая гаворыць, што назва ідзе ад слова «прудзіць». У доказ гэтага прыводзіцца наступнае паданне: быццам за Ружанамі знаходзіліся вялікія «пруды», таму паселішча за імі сталі называць Пружанамі. Канечне, больш рэальнасці ў высновах У. Юрэвіча і В. Лемцоговай, якія таксама атаясамліваюць тутэйшую назву з «запрудай, прудам», каля якога ўзнікла паселішча.

У адпаведнасці з іншымі дадзенымі горад быў закладзены заходнеславянскім племенем прусаў. Такая заява мае гістарычную падставу. У 30-я гг. XIII ст. пад націскам князя Конрада Мазавецкага і рыцараў Тэўтонскага ордэна прусы вымушаны былі перасяляцца, а тыя, што засталіся на радзіме, пачалі германізавацца. Вялікі князь літоўскі Трайдзень у 1276 г. дазволіў прусам сяліцца па ўсёй тэрыторыі ВКЛ. Магчыма, прадстаўнікі гэтага племені і заснавалі Прусаны (Прушаны, Пружаны).

Некаторыя звязваюць назву горада з выявай на гербе М. Федароўскі, які каля 30-ці гадоў пражыў на Пружаншчыне, у даследаванні «Люды беларускі на Русі Літоўскай» прыводзіць такую легенду (запісаная ў 2-ой палове XIX ст. ад А. Савіцкага з в. Дварчаны): праз Мухавец, які тут у старажытнасці быў паўнаводны, ехала каралева Бона Сфорца з дачкой, якая ўпала

ў ваду і там яе «пажэр» змей. Гору маці не было краю, яна пракляла раку, якая перасохла, а ў тым месцы, дзе загінула каралеўна Прузена (аднак, такое імя больш нідзе не сустракаецца), Мухавец абмялеў, і Бона заснавала горад. У гэтай легенды ёсць іншыя варыянты. Быццам рачны змей не праглынуў дзіця, а выратаваў. У даследаванні «Живописная Россия» (Т.3. 1882), якое складалася пры ўдзеле А. Кіркора, гаворыцца, што карміцелька, гуляючы з

раля Казіміра Ягелончыка, і ў граматах Жыгімонта II Аўгуста ад 23 снежня 1552 г., па якіх паселішча аддавалася за 3 тысячы коп літоўскіх грошай Васілю Тышкевічу. А ўжо ў 1598 г. яго набыў Леў Сапега, нашчадкі якога валодалі Ружанамі да XIX ст.

Існуе некалькі паданняў аб узнікненні назвы Ружаны. А. Ненадавец апавядае такое. У старажытнасці просты люд шмат цярэў ад паноў, якія адбіралі лепшыя землі. Сяляне вырашылі шу-

Назвы зямлі Пружанскай

дзіцем уладальніка горада, упусціла яго ў р. Муху, якая «пажрала» дзіця. Ад гэтага месца сталі называць Пажрала, а потым – Пружаны.

Цікавае паданне прыводзіць А. Ненадавец. У ім ідзе размова пра падарожжа Боны з сынам, якія не паслухалі папярэджанняў і паехалі праз раку, дзе жыў змей. Калі вайска ступіла на мост, ён праваліўся, і залатая карэта з каралевічам звалілася ў раку. Ахоўнікі кінуліся ў ваду, каб выратаваць хлопчыка, аднак усе загінулі. Пасля гэтага жудаснага выпадку да Боны з'явіўся ваяр Янка, які абяцаў вызваліць сына, а змея забіць. Дзеля гэтага ён запрудзіў раку і здзейсніў задуманае. Шчаслівая маці аддала асілку землі ўздоўж ракі ў вечнае карыстанне, а месца назвала Пруджана. Каралева Бона нездарма фігуруе ў якасці герані тутэйшых легенд. У пачатку XVI ст. менавіта яна кіравала Пружанамі, якія спрадвек з'яўляліся дзяржаўным уладаннем.

Частка даследчыкаў звязвае паходжанне назвы райцэнтра з р. Пружанкай (зараз не існуе).

На поўначы Пружанскага раёна знаходзіцца Ружаны. Першыя звесткі аб мястэчку ўтрымліваюцца ў гаспадарчым лісце ад 28 сакавіка 1490 г., у якім гаворыцца, што «Ласасін з мястэчкам Ражана, дварамі Бялавічы і Байковічы» пераходзіць па спадчыне ад паноў Юшкі Гойца і Вештарта да ка-

каць праўды ў мудрага князя Ладымера. Ён параіў ім заняць свабодныя землі на беразе ракі, якія выступам (рогам) былі вылучаны на ўзбярэжжы. Месца, дзе пасяліліся людзі, назвалі Рожаны – па форме нагадвала рог. Сапраўды, многія звязваюць назву са стараславянскім прыметнікам «рожаний» (рагавы) – ад «рог, кут, востры клін». Цікава, што ў славян «рог» мог быць таксама сінонімам слова «лес» (атрымліваецца, што Рожаная значыць «лясная») ці выступ на рацэ, у лесе.

І. Маслянічына расказвае іншую легенду. Па мясцовай пашчы блукалі некалькі вандрунікаў. Стомленыя, яны трапілі на паляны з дзікімі ружамі, дзе вырашылі адпачыць. Там ім сустрэлася маладая жрыца з капішча язычніцкай багіні каханя Ляды. Прыгажуня расказала падарожнікам тутэйшую гісторыю: раней на ружовай паляне жылі людзі, але кветкі не далі ім магчымасці працаваць, яны запустазелі ўсё, пачаўся голад, і жыхары перасяліліся ў іншае месца, а тут узвялі свяцілішча. Адзін з вандрунікаў захаваўся ў жрыцу, аднак адказаць узаемнасцю яна не магла. Вяшчун нагадаў ёй, што зможа вырашаць свой лёс яна тады, калі ўздыдзе ружа коле ру сонечных промяў. Хлопец называў каханую Ружанай і верыў, што яна і ёсць чароўная кветка. Разам з таварышамі ён пасяліўся на ўзлеску, пачаў карчаваць кусты. Ружана папярэджвала, што за гэта

Гандлёвыя рады ў Пружанях (паштоўка пач. XX ст.)

Лада разлуецца, аднак людзі рабілі па-свойму. Хутка дзяўчына памерла, а напалоханыя вандручнікі пакінулі гэтыя мясціны. Такім чынам Ружаны – гэта месца, дзе калісьці расло многа руж, сярод якіх жыла прыгажуня-жрыца. Цікава, што першапачатковыя дакументы называюць Ружаны – «Рожанов», «Рожанна», «Рожаны», «Рожаная». У старабеларускіх помніках XV–XVII стст. ужываецца назоўнік «рожа» («ружа»). Зараз ён захаваўся толькі ў асобных дыялектах усходнеславянскіх моў. Таму Ружаны – гэта паланізаваны варыянт назвы Ражана, Ражаная.

Паводле яшчэ адной легенды назва з'явілася ў часы Льва Сапегі, што меў дочка Ружу і Ганну, у гонар якіх назваў мястэчка. Толькі імёны дзяўчынак не маглі паслужыць асновай для назвы, так як іх бацька нарадзіўся ў 1587 г., ды і такіх дзяцей у яго не было.

Іншая версія: імя пасёлка ідзе ад слова «ружонцы» – шнурка з нанізанымі пацеркамі для падліку працытаных малітваў. У месцічковай былі асаблівыя «ружонцы» з чорнымі пацеркамі.

Ёсць такія даследчыкі, якія мяркуюць, што назва ўтварылася ад слова «рожь». Частка знаўцаў мінуўшчыны звязвае айконім з тутэйшай рачулкай Ружанкай.

Вельмі незвычайна выглядае гіпотэза, што паселішча тут маглі заснаваць заходнеславянскія плямёны ружан (ругаў) – «рыжых», «чырвоных» (на кельцкіх мовах), якія да XIII ст. жылі на востраве Руген (Rugana – востраў ружан, ругаў). Сапраўды, працэс германізацыі заходніх славян адбываўся менавіта ў гэты час, і частка плямёнаў перасялялася ў іншыя месцы.

Дакумент, які паведамляе пра Шарашова на ўзбярэжжы Левай Лясной, – грамата 26 студзеня 1380 г. аб перада-

чы дзяржаўнага ўладання камянецкаму намесніку Мікалаю Насуце Шампарту.

Трэба адзначыць, што адна з легенд, якая апавядае аб узнікненні Шарашова, згадвае прыкладна тыя ж часы. Паводле яе, тут калісьці была непраходная пушча. Нідзе не было жылля, акрамя карчмы на ўскрайку Вялікага гасцінца з Кракава ў Вільню. Гаварылі, што ў ёй знаходзяць прытулак лясныя злодзеі. Аднойчы тут спыніўся малады шляхціц. Ноччу на яго напалі бадзягі на чале з уладальнікам пастаялага двара. Але нечакана на дапамогу падарожніку прыйшоў пастаялец са шрамам на твары. Шляхціцу і яго выратавальніку ўдалося ўцячы. Аказалася, што памагатага завуць Шэраш (цікава, што гэта імя цюркскае па паходжанні) і ён адзін з разбойнікаў пушчы. Хадзілі чуткі, што гэта менавіта ён украў каралеўскую карону Вітаўта. Шляхціц дабіўся дазволу на будаўніцтва паселішча ў пушчы, дзе сябры сталі гаспадарыць. Так узнікла Шарашова. Першымі яго жыхарамі сталі паплечнікі Шэраша – збеглыя сяляне. Былы разбойнік абараняў паселішча, вяршыў справядлівы суд, дзямліўся багаццямі. Аднак прыйшла бяда. Шляхціц захаваўся ў жанчыну і стаў яе палюбоўнікам. Абражаны муж нявернай жонкі забіў яго. Шэраш не мог сцяпець страшы таварыша, пакараў забойцу і знік назаўсёды. Але памяць аб ім захавалася. Сцвярджалі, што на гербе Шарашова 1792 г. выява не архангела Гаўрыіла, а Шэраша.

Ёсць яшчэ меркаванні аб назве мястэчка. Некаторыя сцвярджаюць, што раней пасёлак называўся Шаршнёў – ад слова «шэршань». Але такая заява не мае падстаў. Больш рэальнасці ў заяве, што назва ідзе ад тутэйшага дыялектнага слова «шэраш» – дробны лёд на рацэ падчас адлігі.

Ружаны, цэнтр сучаснага мястэчка

Дадзены артыкул не прэтэндуе на ўсебаковасць і глыбокую навуковасць у асвятленні паходжання ўласных імёнаў геаграфічных аб'ектаў Пружаншчыны. Безумоўна, што многае, згаданае ў ім, з'яўляецца даволі спрэчным. Тым не менш, падобная тэматыка зайсьдэ звартае на сябе ўвагу многіх людзей, якія цікавяцца гісторыяй родных мясцін.

Наталія ПРАКАПОВІЧ,
настайніца, г. Пружаны

(Заканчэнне.
Пачатак у №14)

Другая ўнучка Міхаіла – Зоя – у 1958 годзе выйшла замуж за Уладзіслава Ляскоўскага. З 1966 года і па сёння жыве ў Шаркоўшчыне, працавала настаўніцай, пенсіянерка. Мае трох дзяцей: Свету (1959 г.н.), Юру (1961 г.н.), Барыса (1967 г.н.). Света – інжынер Мінскага падшыпнікавага завода, мае дзвюх дачок: Алену (1994 г.н.), Аню (1999 г.н.). Юра – механізатар, працуе і жыве ў Шаркоўшчыне, мае дачку Юлю (1996 г.н.). Барыс – інжынер-будаўнік, працуе ў Мінску, мае дачок Вольгу (1997 г.н.) і Аляксандру (2007 г.н.).

Другая дачка Міхаіла Данілавіча Драбы – Лідзія, выйшла замуж у Кіслаўшчыну за Іосіфа Асетніка. Мела дзяцей: Люсю (Людмілу), Алега, Толіка, Ваню і Марыю. Люся выехала на заробкі ў Карэла-Фінскую рэспубліку, там выйшла замуж і з'ехала на Украіну – радзіму мужа Івана Кірыя. Мела дзяцей Юрыя і Свету. Прозвішча Светы па мужу – Рудзько. Алег выехаў на работу ў Цюмень, там і памёр. Толік працаваў у Нарыльску, пасля вярнуўся ў Беларусь, пасяліўся ў Рэчыцы, паблізу ад сястры Мані, якая выйшла замуж за Леаніда Каваленку. Маня мела трое дзяцей: Свету, Валю і Юру. Усе яны ўжо маюць свае сем'і. Ваня Асетнік жыве ў Востраве Мёрскага раёна, мае дзяцей Аляксандра (жыве ў Глыбокім) і Ігара (жыве ў Наўгародах). Лідзія Міхайлаўна памерла ў 1998 годзе.

Трэцяя дачка Міхаіла Драбы – Вера служыла ў Падмосці ў пажылога гаспадара Лісоўскага (прыезджага з Магілёўшчыны), потым выйшла за яго замуж. Мела сыноў Колю і Лёню. Коля Лісоўскі з'ехаў на работу ў Сібір, у Кемераве ажаніўся, меў дзвюх дачок, рана памёр, жонку разбіў параліч, дзеці выхоўваліся ў дзедоме. Леанід Лісоўскі жыве ў Старым Пагосце, меў трох сыноў: Колю,

Славіка, Валянціна і дачку Вольгу. Коля маладым разбіўся на матацыкле. Славік малым ўтапіўся на Старапагосцкім возеры. Валік працуе зваршчыкам у калгасе. Вольга – даяркай у калгасе «Ельня» Шаркоўшчынскага раёна, мае сына.

Чацвёртая дачка Міхаіла Драбы – Зіна пры савецкай уладзе ў 1940

Вярнуўся дадому, нажыў з Зінай дзяцей Валодзю, Толіка, Галіну, Славу. Антон вельмі паважаў Леніна за тое, што ён за бедных і супраць багатых. Адным з першых уступіў у калгас, працаваў жывёлаводам. Але і тут не змог гадаваць сям'ю ў дастатку. Атрымліваў пустыя працадні. Вымушаны быў ноччу ўцякаць з сям'ёй з калгаснага

ласці. Антон Талапіла памёр у 1997 годзе, Зіна Міхайлаўна – у 2003-м. Іх сын Толя працуе зваршчыкам у калгасе Шаркоўшчынскага раёна. Старэйшы іх сын Аляксандр жыве ў Данбасе, мае дзяцей Наташу і Андрэя.

Вось радавод нашчадкаў Міхаіла Данілавіча Драбы.

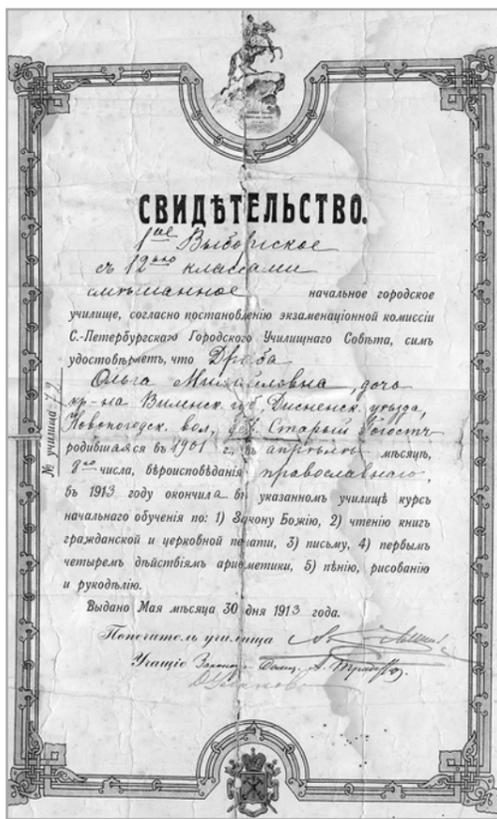
Але быў у Данілы і

клалі ў адну бальніцу, потым перавялі ў іншую, на тым сляды яго зніклі. Не вярнуўся і Янка, і пра яго няма ніякіх звестак. Казік, 1932 г.н., з'ехаў на Украіну, ажаніўся ў Кіеве з украінкай. У апошні час не піша, сувязь перарвалася. Чэся з'ехала ў Рыгу, мела двух сыноў, памерла там у 2008 годзе. Сыны пасяліліся ў Глыбокім.

Эдмунд Якаўлевіч Драба, 1933 г.н., застаўся на сваёй гаспадарцы, уступіў у калгас. Жаніўся з Верай Шокель з-пад Германавіч. Меў з ёю двух сыноў Валерыя і Алега, дачку Таццяну. Вера памерла праз 12 гадоў пасля шлюбу, пакінуўшы малых дзяцей. Эдмунд ажаніўся другі раз, узяўшы за гаспадыню ўдаву з дзецьмі. Гэтая жанчына (Валя) была вельмі добрай, адмыслова даглядала і выгадвала ўсіх дзяцей, вяла вялікую гаспадарку, была слаўнай краўчыхай. Памерла ў 1998 годзе. Цяпер Эдмунд жыве адзін у сваёй хаце. Сын Валерыя жыве ў цэнтры калгаса ў Більдзюгах. Яго жонка – дырэктар мясцовай сярэдняй школы. Іх дачка Алена замужам у Шаркоўшчыне, працуе настаўніцай, муж (Пальчэх) – пажарным. Другі сын Эдмунда Алег жыве ў Рэчках таго ж калгаса. Дачка Эдмунда Таня – замужам у Шаркоўшчыне, працуе на рынку, муж, Юра Даргель – настаўнік.

Уладзіслаў
ЛЯСКОЎСКІ,
краязнаўца,
г.п. Шаркоўшчына

Героі Ласстоўскага: летаніс пакаленняў

Пасведчанне аб навучанні
Вольгі Драбы

«раю» ў Латвію, дзе ў той час і калгаснікаў лічылі за людзей і больш-менш аплочвалі іх працу.

У Латвіі дачка Зіны і Антона Галіна выйшла замуж за латыша Габране Лаймана. Мела двух сыноў (Зедон, Ігар) і дачку Ірму. Зедон выехаў на заробкі ў Нямеччыну і там утапіўся пры купанні. Ігар ажаніўся, Ірма выйшла замуж, маюць дзяцей.

Другая дачка іх Слава (дома завуць Ленай) выйшла замуж за Алега Богава, мае двух сыноў.

Абодва працуюць у Рызе.

Пры распадзе Саюза самі Талапілы – Зіна і Антон, разам з сынамі вярнуліся ў Беларусь, у калгасы Шаркоўшчынскага раёна. Сын Валодзя меў дзяцей Марыну, Крысціну, Лільку і Сяргея. Валодзя патануў у рацэ Дзісна, а яго ўдава Таня з дзецьмі выехала ў Іўеўскі раён Гродзенскай вобласці. Там выйшлі замуж Марына і Лілька, а Крысціна – у Рубяжэвічы Мінскай воб-

трэці, малодшы сын – Якуб Данілавіч Драба, які пасяліўся ў Пашах Шаркоўшчынскага раёна.

Якуб малым застаўся без маці (памерла), а бацька на паляванні прастрэліў сабе руку і не мог даглядаць малога. А ў Пашах жыла бяздзетная цётка Юста. Яна забрала малога, выгадвала і пакінула яму сваю гаспадарку. Якуб ажаніўся з Юзэфай з вёскі Вісяты Браслаўскага раёна. Меў з ёю вялікую сям'ю: сыноў Стася, Янку, Зэнуся, Эдмунда, Казіка і дачок Фэлю, Чэсю і Гунэфу. Дочкі Фэля і Гунэфа памерлі малымі. Зэнусь памёр у трынаццацігадовым узросце. Стася і Янку вывезлі на работу ў Нямеччыну. Старапагосцкія хлопцы, што былі разам са Стасем на рабоце, бачылі яго там апошні раз вельмі хворым. Яго па-

На здымках: родзічы з Рыгі і Стаўбцоўшчыны ў Зоі Мікандраўны ў Шаркоўшчыне (фота ўверсе); Зоя Мікандраўна з Янінай Янаўнай, унучкай Клеменса, і яе дачкой (фота злева); і сямейнае фота З.М. Ляскоўскай

Карыкатуры з натры

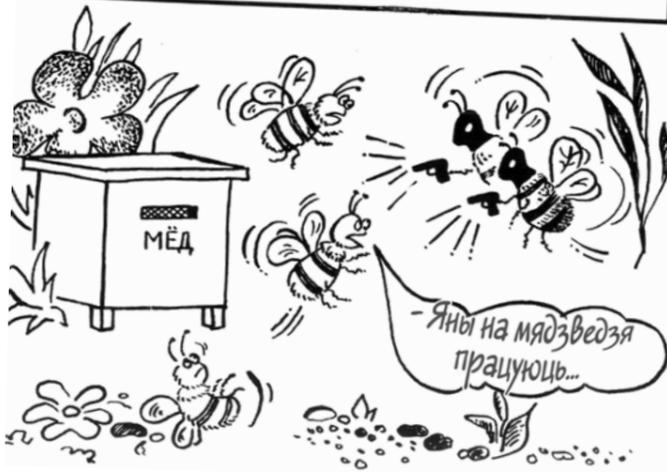
Нядаўна ў Барысаўскім краязнаўчым музеі наведвальнікі не толькі змоглі атрымаць зарад бадзёрасці і выдатнага настрою, але і з усмешкай паразважаць над сваім жыццём. Нездарма назва гумарыстычнай акцыі, якая праходзіла ў музеі, гучыць «І жартам, і сур'ёзна». Аўтары прадстаўленых прац сцвярджаюць: «Здаровы гумар яшчэ нікому не шкодзіў, да таго ж гумар – нацыянальная рыса беларусаў».

Кожны з наведвальнікаў музея мог адкрыць для сябе нешта новае ў, здаецца, звыклых рэчах, а значыць стаў мудрэйшым і больш разважлівым.

Наведвальнікі выставы пазнаёміліся з працамі мастакоў-карыкатурыстаў Марыны Гарэлавай і Алеся Пятрова на спартыўную, школьную, медыцынскую, ваенную, сацыяльна-эканамічную і іншыя тэматыкі. У аснову малюнкаў леглі сюжэты з натры, убачаныя вострым вокам карыкатурыстаў.

Выстава была цікавая шырокаму колу гледачоў – не толькі прыхільнікам гэтага спецыфічнага кірунку графікі, але і ахвочым карысна правесці час.

Аўтарамі было прадстаўлена больш за 50 працаў, як чорна-белых, так і каляровых. Як відаць,

творчыя людзі ў добрым сэнсе не даюць нудзіцца барысаўчанам. За святам горада прыйшло свята беларускага пісьменства, а затым – і свята гумару, створанае карыкатурамі мастакоў.

Марына Гарэлава і Аляксей Пятроў амаль 12 гадоў працуюць у складаным жанры карыкатуры, які абавязвае не толькі

прафесійна валодаць пяром і пэндзлем, але і ўмець выклікаць у гледача ўсмешку, даносіць да людзей ідэі, закладзеныя ў кожным іх малюнку.

**Наталля
ВАСІЛЬЧАНКА**

*Малюнкi
Марыны ГАРЭЛАВАЙ
і Алеся ПЯТРОВА*

Падстава задумацца

Цікава, ці знойдзецца хоць адзін чалавек, якому ўсё роўна: узнікне ў яго пажар ці не? Аказваецца, некаторыя з нас абьякава ставяцца да правілаў пажарнай бяспекі ва ўласным доме, асабліва пры карыстанні электрычнымі прыборамі, напрыклад, тэлевізарамі. Гэта адна з асноўных прычын, па якой ў Мінску за тры месяцы бягучага года здарылася больш за 219 пажараў.

Прыкладам нядбайнасці з'яўляецца здарэнне ў адной з мінскіх кватэр, дзе загарэўся тэлевізар «Віцязь» 2003 года выпуску. На шчасце, супрацоўнікі МНС паспелі выратаваць гаспадыню кватэры, якую ў цяжкім стане прывезлі ў бальніцу з апёкамі лёгкіх.

Таму яшчэ раз нагадаем элементарныя правілы, якімі трэба карыстацца пры эксплуатацыі тэлевізараў: не ўсталявайце яго паблізу ад лёгкіх на загаранне прадметаў; не закрывайце вентыляцыйныя адтуліны ў сценах тэлевізара; не пакідайце тэлевізар больш як на 3 гадзіны ў рэжыме «чакання»; а сыходзячы з дома, адключайце яго з разеткай.

**Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС**

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ЗЯНКОВІЧ Леан (11.04.1808, в. Ляхі Пружанскага р-на – 12.12.1870) – польскі мемуарыст, публіцыст, паэт. Называў сябе «палешуком». Скончыў Свіслацкую гімназію, вучыўся ў Варшаўскім універсітэце. Удзельнік нацыянальна-вызваленчага паўстання 1830–1831 гг., пасля ягонага паражэння эміграваў.

У працы «Польскі народ, або Дакладнае апісанне звычаяў, нормаў, адзення і г.д.» (1847) апісаў побыт палешукоў. Найбольш вядомы ягоны твор «Вечары ляха з Ляхаў, або Гутаркі пры каміне старога польскага літаратара», дзе аўтар разважае пра выхаванне і адукацыю моладзі, успамінае маленства і вучобу ў Свіслачы, расказвае пра беларускіх прыгонных сялянцаў.

ЗЯНЬКЕВІЧ Рамуальд Сымонавіч (01.02.1811, былы Свянцянскі пав. Віленскай

губ. – 11.09.1868) – беларускі фалькларыст і этнограф, педагог. Збіраў беларускія народныя песні. У 1847 г. у часопісе «Athenaeum» («Атэнэум») у перакладзе на польскую мову надрукаваў «Народныя песні, сабраныя на Піншчыне і перакладзеныя Р. Зянькевічам». У зборніку «Народныя песенькі пінскага люду» (Коўна, 1851) змясціў 219 народных песень, запісаных над Піннай, Прыпяццю і Цной. Тут жа даў апісанне мясцовых абрадаў – вясельных, калядных, купальскіх, жніўных ды інш. Каментарыі да гэтых песень пашырыў і з дапаўненнямі надрукаваў у артыкуле «Пра ўрочышчы і звычаі пінскага люду, а таксама пра характар яго песні» («Biblioteka Warszawska», 1852 і 1853 гг.). Спасылаючыся на прыведзеныя ім назвы ўрочышчаў, абрады, звычаі, вера-

ванні, сцвярджаў, што Піншчына заселеная славянамі са старажытных часоў. Даследаваў гарадзішчы, валы, курганы на Ашмяншчыне, у Тураве і Крэве.

Р. Зянькевіч пісаў вершы, даследаваў польскую літаратуру. Частка ягонай спадчыны захоўваецца ў Вільні ў Цэнтральнай бібліятэцы АН Літвы.

ЗЯНЬКО-ПАЧЫКОЎСКАЯ Софія Сымонаўна (сакавік 1892, в. Ласокіна Валожынскага р-на – 07.07.1977) – беларуская народная спявачка і казачніца. У аснове рэпертуару былі каляндарна-абрадавыя і сямейна-абрадавыя песні. Частка мае агульнабеларускае паходжанне, частка – мясцовыя, аўтарам нейкіх з іх, лічаць даследчыкі, была сама спявачка. Ад яе запісана блізу 400 фальклорных твораў. Яе песні ўвайшлі ў рэпертуар Маладзечанскага народнага ансамбля «Спадчына». Сын Софіі Сымонаўны У. Зянько падрыхтаваў зборнік запісаных ім песень, казак, легендаў, загадак і гульніяў «Спадчына маёй маці».